

Лариса Іванівна Прокопова
(04.03.1925–19.12.2013)

19 грудня 2013 р. на 89 році пішла з життя Лариса Іванівна Прокопова, доктор філологічних наук, професор, ветеран праці й учасник війни (брала участь у відбудові Києва 1944–1945 рр.).

Л. І. Прокопова народилася 4 березня 1925 р. в м. Щигри Курської області і там же розпочала навчання в середній школі, яку, перебуваючи в евакуації, закінчила в селищі Сорочинці (Чкаловської, тепер — Оренбурзької області) 1943 р. З осені 1943 р. Л. І. Прокопова почала навчатися в Авіаційному інституті (Москва). Хоча Лариса Іванівна й успішно склала в ньому іспити за два семестри, однак зрозумівши, що справжнє її покликання — філологія, переїхала до Києва й у вересні 1944 р. вступила на романо-германський відділ філологічного факультету (німецька мова) Київського національного (тоді державного), університету ім. Т. Шевченка. З того часу і до кінця свого життя педагогічний і науковий шлях Лариси Іванівни, росіянки за національністю, нерозривно пов'язаний з Україною. Під час навчання в університеті Л. І. Прокопова зацікавилася експериментальною фонетикою і почала брати активну участь у роботах Лабораторії експериментальної фонетики під керівництвом кандидата філологічних наук Ірини Петрівни Сунцової, учениці проф. Л. В. Щерби, який був у свою чергу учнем визначного польсько-російського вченого Яна (Івана Олександровича) Бодуена де Куртене. Вірогідно припустити, що на вибір Ларисою Іванівною саме цієї галузі загальної фонетики, а тим самим і загального мовознавства, вплинув не тільки потужний науковий родовід, утілений в І. П. Сунцовій, а й рік перебування в Авіаційному інституті, що прилучив Л. І. Прокопову до точних і технічних наук, оскільки саме експериментальна фонетика як частина філології водночас використовує методи точних наук, математики й фізики, і абсолютно неможлива без застосування різноманітної технічної апаратури.

У 1949 р., після закінченні університету Лариса Іванівна, одержавши за дипломом кваліфікацію філолога зі спеціальності «німецька мова та література», почала працювати в Київському університеті як викладач німецької мови. Згодом, захистивши кандидатську дисертацію («Сопоставительный анализ согласных современных немецкого и украинского языков», 1958 р.) і докторську дисертацію («Структура слога (экспериментально-фонетическое исследование на материале немецкого языка)», 1974), Л. І. Прокопова одержала 1975 р. звання професора і деякий час (з 15.11.1972 до 27.06.1975 р.) працювала на посаді завідувача кафедри німецької мови Київського національного університету, а далі там само до 1997 р. —

на посаді професора. У період з 1997 до 2008 р. Лариса Іванівна викладала в кількох вищих навчальних закладах Києва: з 1997 до 2000 р. — у Київському національному університеті, з 2000 до 2001 р. — у Слов'янському університеті, з 1997 до 2005 р. — в Інституті перекладачів при НАН України, з 2001 до 2008 р. — у Київському міжнародному університеті, в 2005–2007 рр. — у Київському гуманітарному інституті. Останнім місцем її роботи була кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови на факультеті лінгвістики Національного технічного університету України (КПІ), куди її з 01.09.2008 р. прийнято як професора, і де пізніше (з 22.12.2008 р.) на неї покладено виконання обов'язків завідувача кафедри, які вона й виконувала майже до кінця життя. Переобтяженість напруженою викладацькою роботою не стала, однак, на заваді великій науковій праці Л. І. Прокопової.

Ця праця, започаткована фактично вже самою темою кандидатської дисертації, пішла трьома взаємопов'язаними шляхами — працею в галузі загальної й експериментальної фонетики, використанням і удосконаленням її здобутків і методів (як однієї з ділянок загального мовознавства), роботою в галузі германістики (головно вивчення й дослідження німецької мови, куди пізніше долучилося й керівництво дисертаціями, пов'язаними з англістикою), діяльністю в галузі україністики (вивчення фонетики літературної мови, частково її говірок, а також контактів із близькоспорідненою російською мовою).

Усі згадані напрями науково-дослідницької роботи, як зазначено, відбито вже в кандидатській дисертації, де за допомогою експериментальної фонетики в зіставному плані досліджено консонантизм німецької і української літературних мов.

Проблемам загальної теоретичної фонетики й фонології і дослідницьким методам експериментальної фонетики присвячено, зокрема, такі її праці: «До питання теорії складу» (1972), «Различительные признаки слоговой просодики», «Аудитивная сегментация как способ определения просодической организации слога» (1974), «О слоговой просодике» (1975), «Интонация и грамматика» (1981), «Фонологическая теория и эксперимент в фонетике» (1983), «Фонология и фонетика на новых рубежах. К XI международному конгрессу фонетических наук» (1987) тощо.

Будучи германістом за спеціальністю, багато часу присвятивши як дослідженню німецької мови, так і її викладанню, Л. І. Прокопова виявила себе водночас і як уважний та проникливий дослідник німецької мови, і як її багаторічний досвідчений викладач, прагнучи зробити найефективнішим її практичне вивчення і засвоєння.

Теоретичне дослідження німецької мови (іноді з частковим висвітленням англійської), зокрема вивчення особливостей її фонетики, тенденцій сьогочасного розвитку, особливостей її вживання в окремих середовищах, проблем перекладу, знайшло своє відбиття у низці таких монографій і статей, як «Структура слога в немецком языке» (1973), «Шумные смычные немецкого языка b, d, g, p, t, k (Характеристика голосового тона силы воздушной струи и придыхания)» (1960), «Деякі тенденції розвитку німецької літературної мови ХХ ст.» (1970), «Дві суперечливі тенденції розвитку німецької літературної мови» (1970), «Артикуляційні кореляти сильного і слабкого примикання в німецькій мові (на підставі рентгенофільму)» (1987), «Тенденції розвитку сучасної німецької мови» (2002), «Соціолект школярів і німецька літературна норма вимови (Мови європейського культурного ареалу. Розвиток і взаємодія)» (1995), «До проблем дослідження німецького розмовного мовлення» (2011), «Сьогоденні теорії перекладу» (2012), «Місце текстової лінгвістики в теоріях перекладознавства» (2013). Свій викладацький досвід разом із наслідками власних теоретичних досліджень Лариса Іванівна прагнула втілити в практику викладання німецької мови, що відбито у відповідних укладених нею підручниках і посібниках з німецької мови, таких як: «Німецька мова. Підручник для студентів-германістів (магістрів)» (2009), «Підручник німецької мови для студентів ба-

калаврів» (2013), «Методика постановки німецької вимови в середній школі. (Посібник для вчителів шкіл і викладачів вузів)» (1969), «Вступний курс фонетики німецької мови для вузів» (2004). До цього варто додати, що оскільки вона змогла сформувати й очолити авторські колективи, які разом з нею уклали підручники німецької мови для студентів-германістів I, II, III і IV курсів факультетів іноземних мов, їй належить заслуга забезпечення цими підручниками всього часу навчання у вищій школі. За вагомий внесок у підготовку спеціалістів з вищою освітою та активну участь у вихованні студентської молоді Л. І. Прокопову неодноразово відзначали почесними грамотами в тих навчальних закладах, де вона викладала.

Вартий уваги і внесок Л. І. Прокопової в мовознавчу україністику, насамперед у дослідження фонетики української мови, що стало предметом її наукових зацікавлень від самого початку наукового шляху і супроводжувало протягом усього життя. Насамперед, звичайно, йшлося про вивчення фонетики літературної мови, але оскільки у формуванні української фонетики і в її розвитку чималу роль ще відіграють впливи українських говірок, а часом, особливо на сході України, сюди долучаються й впливи з боку російської мови, де взаємодія обох мов, української і російської, позначається на них обох, Л. І. Прокопова, як уважна й глибока дослідниця, не могла поминути і цих часткових, але важливих питань. Можна назвати цілу низку її праць, і окремих великих розділів у колективних монографіях, і окремих статей, де порушено питання української фонетики і фонології. Назвімо лише деякі з них: «Приголосні фонемі сучасної української мови» (1958), «До артикуляційної характеристики так званого полтавського л» (1960), «Сучасна українська літературна мова.— Т. 1 (розділ «Звукова характеристика української мови»)» (1969), «Интерференция ритмических структур фонетического слова в русской речи украинцев» (1982), «Взаимодействие фонетических систем русского и украинского языков в условиях двуязычия» (1987), «Параметри милозвучності української мови» (2009), «Ще раз про основний параметр милозвучності української мови» (2010). Ціла низка статей, присвячених українській фонетиці, належить Ларисі Іванівні і в енциклопедії «Українська мова». Тут описано не лише фонетичні особливості, властиві українській літературній мові, а принагідно відзначено також діалектні риси, характерні для тих чи інших звуків (у цілому енциклопедія містить 21 її статтю, з яких 20 присвячено розгляді фонетичних явищ, а одна — І. П. Сунцовій).

Узагальнюючи, мусимо сказати, що в особі Лариси Іванівни Прокопової українська мовознавча наука втратила талановитого, самовідданого й багатостороннього вченого-дослідника, а вища школа — обдарованого і досвідченого викладача. Ця втрата, безперечно, була передчасною, бо навіть в останній рік свого життя вона аж ніяк не виявляла ознак якогось затухання своєї творчої енергії і відійшла в повному розквіті своїх наукових творчих сил. Сумуючи з приводу цієї втрати, можна, однак, потішити себе думкою, що великий доробок, який нам залишила Л. І. Прокопова, аж ніяк не буде змарнований, а знайде своє подальше успішне застосування або стане стимулом для нових звершень у науці.